

מנשה ביתן מעברת קריית עמל טבעון

תיעדה - נאווה חזות

אבי, ג'ורג בוייטה נולד בבגדד למשפחה יהודית שגרה בשכונה מעורבת. חיו בה בשכנות טובה הרבה יהודים ונוצרים מעטים (ע'יד נאסרה). לימים הוא נישא למזל שגדלה בבית דתי, אביה -עזרא מורד היה סופר סת"ם, שותף בקבוצת הדיינים והחכמים בבגדד משושלת מפוארת של חכמים. הם ניהלו אורח חיים מסורתי ונולד להם בן בכור - יוסף.

לאחר שנתיים, בשנת 1948, נולדתי אני - סמיר. בשנים אלו החלה עלייה בלתי לגאלית מעיראק לישראל. הדבר גרם להתעמרות השלטון ביהודים. יהודים נעלמו, נעצרו ונאסרו והיתה אווירת פחד בשכונה. אימא שלי נהגה לומר בערבית: "זהו, נגמרו החיים!" המשפחה, כמו רוב יהודי עיראק, הבינה שאין מה לחפש יותר בבגדד. לאחר מאות שנים וחיים מפוארים של קהילת היהודים בעיראק החל גל עזיבה. בשנת 1950 השלטונות נתנו ליהודים היתר לעזוב, תוך ויתור על האזרחות, הרכוש הולאם, חנויות ננעלו, על היהודים נאסר למכור בתים או רכוש כלשהו ועל כולם היה להירשם במשרד לרישום היהודים, כך שיהיה פיקוח מוקפד על כל מי שרוצה לעלות לישראל.

3-3

PHOTOGRAPHIE — التصوير الشمسي

FEMME زوجة   PORTEUR حامل الجواز

توقيع حامله أو بصمة إصبعه
Signature de la femme ou son empreinte digitale

2-2

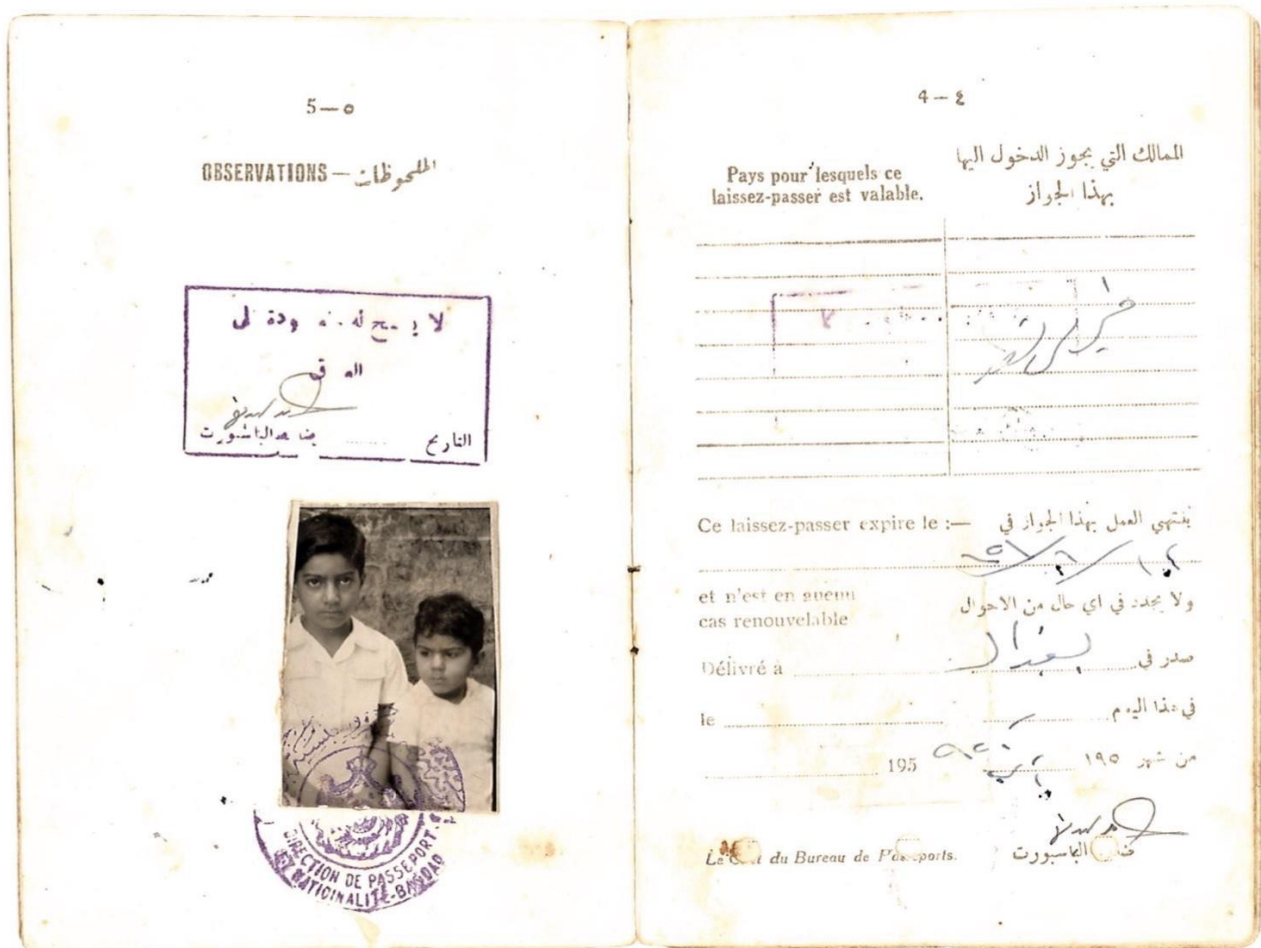
SIGNALEMENT — اوصاف

FEMME زوجة   PORTEUR حامل الجواز

المهنة Profession
 محل الولادة وتاريخها Lieu et date de naissance
 محل الإقامة الدائم Domicile
 الطول Taille
 لون العينين Couleur des yeux
 لون الشعر Couleur des cheveux
 العلامات الفارقة Signes particuliers

ENFANTS — الاولاد

Sexe الجنسية	Age العمر	Nom الاسم
1	ذكر	سليم
2	ذكر	محمد
3	ذكر	عبدالله
4	ذكر	عبدالمجيد
5	ذكر	عبدالحامد

תעודת מעבר של המשפחה ואישור עלייה למטוס, תחליף לדרכון שכן האזרחות נשללה לחלוטין.

כחלק ממבצע "עזרא ונחמיה" יצאנו בחודש ניסן, כמה ימים לפני ליל הסדר, עם שתי מזוודות, אימא בהיריון, אבא, יוסף ואני בן שנתיים וחצי בטיסה לארץ ישראל. הגענו בארץ ל"שער עלייה". התקבלנו בריסוס הדי, די, טי ולאחר מכן נתנו לנו לחם שחור וריבה. אבא הפטיר בערבית: "וואיי, הלך עלינו, החיים שלנו נצבעו בשחור!" אני סירבתי לאכול ומיררתי בכבי מבקש לאכול כמו בבית - שמנת וסלט טרי וכו'. אבא הסיר את שעון היד שענד, מכר אותו במקום ובכסף שהשיג קנה לי אוכל ומיץ תפוזים. לאחר מספר ימים נשלחנו למעברת קריית עמל. בערב פסח הגענו לאוהל במעברה וחגגנו את ליל הסדר. אוכלוסיית המעברה היתה ברובה עולים מעיראק - בגדדים, כורדים ומסלונים. כמו כן היו כעשר משפחות ממרוקו, שתי משפחות ממצרים ומעט אשכנזים בודדים, פליטי שואה וזוג עם ילד. כל קבוצה התכנסה בתוך עצמה אך לכלול אותם קשיים ומצוקות. לאחר זמן קצר הגיעו פחונים למעברה. נכנסנו לפחון עוד כשהפועלים התקינו את הגג. משמאל לכביש צר שעובר במעברה הקימו שורת פחונים שבאחד מהם אנחנו גרנו. ומימין, על המדרון - כל המעברה. הפחון היה מבנה בגודל של כ-10 מ"ר, בתוכו מיטות ברזל ומזרני קש. את הפחון האירו עששיות נפט. לתנועה בלילות שימשו פנסים העשויים מקופסת שימורים מחוררת ובתוכה דולק נר. בתוך הצריף היה דלי מים שמלאנו בברזייה שבחוץ וממנו לקחנו מים לשתיה ובישול. במעברה היו מספר צריפי עץ ששימשו את תושביה: צריף למקלחות ציבוריות שהמים בו היו קרים. החנות של סגל לדברי סדקית, עששיות וכלי כתיבה, הקיוסק של קרויטרו שם מכר סודה, גזוז עם פטל, וופלים עם תמונות של שחקני כדורגל. צריף מרפאה, צרכניה, צריף לאולפן ובית כנסת וצריפי עץ לבית הספר ולמועדון.

השירותים היו צריף עם בור, בחוץ - שוקת וברז לרחיצת ידיים ופנים. מנהל המעברה היה גולדנברג. אימא ילדה את אחותי כרמלה לאחר 5 חודשים ובייבי כרמלה הצטרפה למשפחתנו בפחון הקטן.

בהתחלה אבא קיבל עבודה בסלילת כבישים אך מכיוון שהיה חולה לב לא עמד בעבודה הפיזית הקשה וביקש לפתוח בית קפה במעברה. האישור התקבל ונפתח במעברה ה"צ'אי חנא" שהיה מרכז ההתכנסות של אנשי המעברה. הקפה והתה הוכנו על פתילות, נורת לוקס האירה את המקום, עוגות נקנו אצל אברשה מרחוב קק"ל ומ"קפה קורטוני" שברחוב קרן קיימת לישראל פינת העמק. יושבי בית הקפה שיחקו בשש בש ודומינו. אבא לא הרשה לשחק קלפים - רק בפורים. המקום לא היה ריווחי כי לאנשים לא היה כסף וכולם קנו בהקפה.

בצריף של גן הילדים היו שתי גננות: **נעמי פיסקי ושרה**. חבריי לגן היו **יוסי מור**, **יהושע ומשה נחמיאס**. בגן דיברנו עברית. אימא למדה עברית באולפן בעזרת **המורה מלכה הייט** מרחוב מרדכי. בחופשים נסענו לבלות בתל אביב אצל משפחתה של אימי ברחוב **נחלת בנימין**. דודי היה רואה חשבון עוד בבגדד והשתלב במהרה במשרד רו"ח בתל אביב, השתכר יפה והצליח לקנות דירה בדמי מפתח בנחלת בנימין בתל אביב.

זכור לי שהתבוננתי בערגה מהפחון שבמעברה בגגות האדומים של קיבוץ גבעת זייד, והתחלתי לאסוף פרוטה לפרוטה ולחלום על בית בשיכון.

בשבתות נהגה משפחתי לארח את **מר לוי** שהיה ניצול שואה. לא היתה לו משפחה והוא אהב להתארח אצלנו. אימא תמיד ריחמה על שורדי השואה וקראה להם "מוכי גורל".

בשנת 56 נולדה אחות נוספת במשפחתנו ונקראה עידית.

עליתי לכיתה א'. שמי שונה מסמיר למנשה. המורה ביקשה זאת והדבר היה מקובל על הוריי. הכיתה כללה תלמידים בני 6-7.

ביה"ס היה שלושה מבנים של צריפי עץ. למנהלת קראו אידה. המורים היו מקריית טבעון: משה רומנו, גבריאל-מורה לחשבון, זהבה מרחוב המגדל, בתיה עשבי מרחוב כרמל - מורה לטבע ונטע וילקינסקי המורה לזמרה. רחל - המורה למלאכה. בשיעורים אלה למדו בנים ובנות יחד וכך זכיתי לרכוש מיומנויות רקמה. יוסף היה המורה לספורט (לימים פתח עם אשתו חנות ספורט במרכז טבעון). אהבתי את הלימודים למרות המורים הקשוחים אשר לעתים היכו בסרגל או בנענוע הראש בעזרת שיער הקודקוד, את התלמידים הסוררים. בבית הספר היתה גינה חקלאית שאהבתי ללמוד ולעבוד בה. האווירה היתה טובה. יצאנו לטייל ברגל בסביבה הקרובה, היו לנו ימי ספורט. זכור לי **יום ספורט בכפר יהושע** לשם הגענו על גבי עגלה רתומה לסוס של משפחת קוטר. כל יום בצהריים קיבלנו בחדר האוכל ארוחה חמה ואת שיעורי הבית הקפדתי להכין בבית, בפחון.

בכיתה ה' העבירו אותנו ללמוד בביה"ס בקריית עמל. מדי יום, חורף וקיץ, היינו עולים ברגל את העלייה התלולה מהמעברה, דרך הוואדי עד לבית הספר וחוזרים כמובן ברגל. הופתעתי לגלות שאני קורא באופן רהוט ושוטף יותר מחלק מבני הכיתה הקירייתים מלידה... זאת בזכות הרצון וההוראה הטובה בבית הספר שבמעברה.

תמונה מבית הספר במעברה

כילדים שבילו שעות רבות בחוץ היינו נפצעים ונחבלים. את העזרה הראשונה קיבלנו בצריף המרפאה. כל פצע מזוהם זכה למריחת משחה שחורה ומסריחה או לזריקת פניצילין. **ד"ר שלמה בלומנטל** היה מגיע למרפאה רכוב על סוס ורופאת הילדים **בשם רות** בדקה וטיפלה בכל מי שנזקק.

כשגדלנו מעט הלכנו לתנועת הנוער השומר הצעיר. המדריך שלנו אמר לנו בפעולה: "אין אלוהים!" כשחזרנו הביתה וסיפרנו להורים על כך הם דאגו שהמדריך יסולק. נהגנו לעלות לאכול **גלידה אצל קורנבלום** ליד תחנת האוטובוס ברחוב זבולון, למועדון במעברה הביאו את **שושנה דמארי ויפה ירקוני** להופיע בפנינו. לאחר מבצע סיני הופיעה להקת הנחל על מגרש הכדורסל של "אורנים" ושם זכיתי לראותם.

מדי פעם הלכנו לראות סרט **בבית הקולנוע** של גוטמן ממתנים בתקווה שיכניס אותנו בחינם. אהבנו לשחק בקלאס ובגולות - "מור" ו"ג'ורה". היו "מלחמות" בין ילדי השכונה העליונה ותחתונה של המעברה. נהגנו לחפש פטריות כמהין בחורשה הסמוכה ולהביא לאימא שתכין מהם תבשיל טעים. קטפנו חרובים מלאי דבש ואכלנו אותם להשביע את החשק והרעב לממתקים. חיפשנו עקרבים מתחת לאבנים וסלעים, ביקרנו את הדורבנים, התנים וטווסים בפינת החי של סמינר"אורנים" שנמצא מול המעברה.

הנפט נמכר ע"י מוכר הנפט, החלב - במיכלים ע"י מוכר החלב. רדיו אחד היה במעברה שעבד על בטריות. הרדיו היה "מדורת השבט" ואפשר לנו קשר עם העולם שבחוץ. זכור לי אותו לילה ששמענו בחדשות על כך שנכנסה משחתת מצרית לנמל חיפה והחלה להפגיז את העיר. מהמעברה ראינו את הבזקי הפגזים ושמענו את קולות הקרב שהתחולל בין אניות חיל הים לבניה. בסופו של דבר נכנעו המצרים והמשחתת נלקחה ע"י חיל הים.

טרנזיסטור אחד היה לאח של מורדוך, ולמשה מרדו היתה מצלמה. החיים הפשוטים במעברה היו נחלת הכלל, מי שקיבל יותר ימי עבודה והשתכר הצליח לצאת ראשון מהמעברה. בשנת 1958 יצאנו מהמעברה וקיבלנו בשכירות דירה קטנה ברחוב גולומב.

המשכנו להתגורר בטבעון. עם סיום כיתה ח', העובדת הסוציאלית שליוותה את המשפחה, דרשה שאצא לעבוד כדי לעזור בכלכלת המשפחה, במקום להמשיך וללמוד בתיכון. היות שעברתי את מבחן הסקר בכיתה ח', סירבו הוריי להצעתה והתעקשו על המשך לימודי בביה"ס התיכון שבטבעון למרות הקושי הכלכלי.

עם סיום התיכון התגייסתי לצבא **ושירתתי בשיטת הצוללות של חיל הים**. עם השחרור עבדתי כשנה על ספינת המחקר של החברה לחקר הימים והאגמים - "**שקמונה**". למדתי באוניברסיטת חיפה כלכלה וגיאוגרפיה וכל ח"י המקצועיים הייתי כלכלן ומנהל כספים בחטיבות השונות של "**תנובה**". את התואר השני עשיתי במנהל עסקים, כמו כן בלימודי ים - ציביליזציות ימיות ותואר שלישי בתחום תהליכים חופיים.

הוריי התמקמו ביישוב, פתחו קיוסק ליד התיכון (בפינת גולומב-מרדכי) ונשארו בטבעון עד יומם האחרון. אני נישאתי והקמתי משפחה ועד היום משפחתי מתגוררת בקריית טבעון.

מצ"ב **שירה של אילנה כהן** על הקיוסק המיתולוגי של אימי ז"ל, עליו גדלו דורות של ילדים.

על הספסל/ אילנה כהן

ישבתי על הספסל לזכר גברת מוזלי היום

פעם

הייתי כה קטנה

ילדונת עצובה

שכאן מצאה קמפוז' של נחמה

בקיוסק קטן סופר שנים

טומן בחובו נוסטלגיית חיים

פנים חמות שלחה אליי
חיוך שואל
מה תרצי, אולי?
ידה הנדיבה הושיטה
סוכריות אדומות
להמתיק חיי
לגרש אכזבות
היום אני יושבת על הספסל
נזכרת באישה נדירה
מילאה אותי, סגרה חלל
המתיקה חיי וחיי ילדים רבים
געגוע לילדות
למשהו שחלף מן העולם
לסוכריות אדומות שלא נס ליחן.